

'... ובודאי אין רצונם לומר דשיחת חולין של ת"ח תורה היינו שיש להם כוונה פנימית לדברי תורה – דזה נקרא תורה באמת ולא שיחת חולין, דרך משל מאמרי רבה בר בר חנה בבבא-בתרא וכיוצא בו ספורי מעשיות רק שגגו בהם כונה פנימית, הוא דברי תורה ממש ולא שיחת חולין – רק שיחת חולין נקרא מה שבאמת אין כוונתו רק לדברי חול. ונראה דלשון 'שיחה' הוא דבור שמן השפה ולחוץ ולא ממעמקי הלב שזה נקרא 'דבור'...' (מתוך רסיסי לילה סי' לא עמ' 44).

וע"ע בספרי ר' צדוק; קדושת השבת א (עמ' 3); לקוטי מאמרים יב (עמ' 138); צדקת הצדיק קפג רכה; מחשבות חרוץ עמ' 10.

'... שכפי השתקעות המחשבה כן הוא השיחה היוצאה מפיו... ומדה טובה לתלמידי חכמים שכל מחשבתן בדברי תורה כן כל שיחתן...' (מתוך דברי סופרים לו, עמ' 32).
ע"ע: תפארת ישראל למהר"ל (נט); בעש"ט עה"ת עקב טו; עבודת ישראל לקוטים אבות בני.

דף כב

רב תני חדא, סוכה מדובללת מאי מדובללת – מדולדלת, שצילתה מרובה מחמתה כשרה.
והשמיענו התנא שאפילו הסכך דק וקלוש, אם צלתה מרובה מחמתה כשרה ואין חוששים שמא ייקלש יותר וייחסר שיעור הצל ולא ישים על לב (ריטב"א).

ישמואל תני תרתי; מאי מדובללת – מבולבלת, ותרתי קתני; סוכה מבולבלת כשרה וצילתה מרובה מחמתה כשרה. ואם תאמר, מדוע אין מפרשים אף לשמואל 'חדא קתני' כמו לרב, שהמבולבלת אינה כשרה אלא אם צלתה מרובה מחמתה. ונראה שלעולם כאשר החמה בראש כל אדם, צלתה מרובה מחמתה הגם שקנה עולה וקנה יורד, הלכך אין צריך לומר זאת, משא"כ לרב שיש אפשרויות שונות בסוכה ענייה, צריך לפרש שצלתה מרובה מחמתה (עפ"י ט"ז תרלא, ד – עפ"י לשון הטור).

א. דייק שם בלשון התוס' [בצייטוטם את פרש"י 'אשמעינן מתניתין דאמרינן רואין כל שאילו היו מושכבין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה'] שאין הדבר בהכרח שיהא צלתה מרובה מחמתה. ולא ידעתי לפרש דבריו הלא זהו גופא מה שתמהו על רש"י שלא יתכן כיון שכשהחמה בראש כל אדם צילתה מרובה ואין לפסול משום חמה שבצדדים.

ב. אעפ"י שבמקומות רבים בעולם ואף בא"י, אין החמה עומדת באמצע השמים ממש שהרי נוטה לדרום ולצפון, מ"מ שם סכך נקבע על דבר הסוכך מפני דבר העומד כנגדו, ואין הקובע הצל בפועל. תדע שהרי רוב שעות היום החמה נוטה למזרח או למערב ומדוע נחשב 'צלתה מרובה' בגלל שעת חצות – אלא ודאי העיקר הקובע הוא שם 'סכך' של דבר המסכך.

ויתכן שלדעת רש"י כיון שיש כאן שתי שכבות סכך שכל אחת מהן אינה מצילה מפני החמה שכנגדה, א"כ אף אם שתיהן יחד מסככות מפני דבר המרוחק משתיהן, אך הואיל וכל שיכבה אינה מסוככת בעצם, וגם בפועל חמתה מרובה מפני נטיית החמה כאמור – סוף סוף אין כאן סכך המיצל.

'בד"א בזמן שיש בהן טפה וביניהן פותח טפה אבל אין ביניהן פותח טפה...' יש לדקדק, הא יש ביניהן טפה, אפילו העליונות רחבות הרבה ממה שביניהן – אומרים 'חבוט' וכל הבית טמא [שהרי לא אמרו שיעור עליונות כמה הוא], וכדעת הר"ן (כן דקדק הגר"א בבאורו תרלא, ה. וכן צדד רעק"א שם לדייק מלשון הרמ"א).

ואולם דעת הרמב"ם (כפי שפירש הכס"מ והגר"א ועוד) שצריך שהרווח שלמטה יהא מכוון כנגד הקורה למעלה.

(ע"ב) 'אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי...' כן דרכו של רב פפא פעמים רבות, בהבאת ניבים ומשלים השגורים בפי העם – ע' במצויין בסנהדרין צו.

'בראש האילן או על גבי גמל כשרה'. ואף לדעת האומר (לעיל כא): מעמיד בדבר המקבל טומאה פסולה, זהו משום גזרה שמא יבוא לסכך בו, אבל כאן לא גזרו שאין הדבר מצוי לעשות סוכה בראש האילן או ע"ג גמל הואיל ואינה ראויה ליום טוב, ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן (ראב"ד). והרמב"ן כתב שהעמיד הסכך על הדפנות והדפנות הן שבנויות על האילן או הגמל, נמצא שהאילן אינו משמש אלא כקרקע בעלמא ואינו מעמיד לסכך.

ולזה הסכימו הרא"ה והריטב"א (כאן ולהלן כג.), וכ"כ הר"ן. ואולם התוס' מפרשים עפ"י הסוגיא בשבת (קנד): שהניח הסכך על האילן, וכן פירש רש"י בשבת. ולדבריהם צ"ל כהראב"ד, או סוברים שסתם משנה כמאן דאמר מעמידים בדבר הפסול לסכך. ע"ע בחדושי הנצי"ב.

רש"י ד"ה כשרה... ואף ביום טוב אם עבר ועלה לה יצא ידי חובתו. יש מקשים לפי מה שאמרו בפסחים (לה) שבמצוה הבאה בעבירה, אפילו עבירה דרבנן – לא יצא ידי חובתו, מדוע כאן יצא? ומתרצים עפ"י הירושלמי (שבת פ"ג) שאין אומרים 'מצוה הבאה בעבירה' כאשר האיסור בא מחמת היום, כמו קורע על מתו בשבת (עפ"י דובב מישרים ח"ג עד, ב).

יתכן לתרץ בדרך נוספת; אם עלה במיד בשבת, מאחר ועתה אסור לו לירד מן האילן (או"ח שלו), אין לו כל איסור לישב בסוכה, אדרבה מחוייב הוא כעת במצוה. [וצ"ע אם נמצא על האילן מחוץ לסוכה, האם ראוי לילך לסוכה, או שמא אינו ראוי לילך ממקום למקום באילן. ע' שמירת שבת כהלכתה (כו הערה מא) שמביא מהגרש"ז להסתפק בדבר. ואולי אף אם בעלמא אסור לו לזוז, כאן מחוייב במצוה דאורייתא בסוכה ולא אתי איסור דרבנן ומבטלו ממצוה זו], נמצא שהשיבה כשלעצמה אינה איסור. ואם מדובר בשוגג י"ל שאין אומרים בשוגג 'מצוה הבאה בעבירה'. ואולם מהרי"ט אלגאוי (בכורות פ"ח סה) כתב להוכיח (מהתוס' להלן ל. ועוד), שאף כשעבר בשוגג לא יצא (וע"ע פרי יצחק מב). אך יש מקום לומר שבעבירה דרבנן בשוגג יצא ידי חובתו, ובפרט לדעת ה'נתיבות' שאין חיוב כפרה בעבירה דרבנן בשוגג (ונתבאר במקום אחר). וצ"ע. שו"ר כעיקר הדברים בהערות במסכת סוכה, ע"ש.

דף כג

'זה הכלל כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה ועולין לה ביום טוב.' 'זה הכלל' לרבות אף כששתי דפנות על הקרקע ודופן אחת באילן, באופן שהסכך יכול לעמוד ללא האילן, כגון שתי דפנות זו מול זו הנסמכות על הקרקע והדופן האמצעית באילן והסכך נתמך על הדפנות שבקרקע (ר"ן).

'היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לא כלום היא.' יש למדים מדברי הרא"ה והריטב"א שטעם הדבר שסוכה שאינה עומדת ברוח מצויה פסולה, כי הסוכה צריכה להיות ראויה לשבעה כדלהלן, וזו אינה ראויה (כן דייק בהר צבי ועוד. וכן כתב מדנפשיה הנצי"ב בחדושו ובשו"ת משיב דבר ח"א לט).

ב. יש אומרים שלהלכה יש לחוש לטעם מעמיד בדבר המקבל טומאה (ערמב"ן ור"ן; ב"ח תרכט). והרא"ש כתב שטעם קבע הוא העיקר (וכן לדעת הר"ה יש להקל בדבר. וכן נקט מהר"ל (תשובה קנז) ובתרומת הדשן סי' צא). ולהלכה נקטו אחרונים (עפ"י ד"השו"ע תרל, יג תרכט, ז) שלכתחילה יש להחמיר אבל בדיעבד מותר (ע' משנ"ב תרכט סק"ב ומשנ"ב ושעה"צ סוסי" תרל. ובשו"ע הגר"ו תרכט, יג כתב שאם כבר העמיד מותר לישב אף לכתחילה). ונפקא מינה למי שנתארח בחג אצל אחרים ורואה בליל החג שהסיכוך נסמך על דבר המקבל טומאה – מותר לישב שם (אור לציון ח"א מא). וכל שכן מעמיד בדבר המקבל טומאה מדרבנן, או על נסרים הפסולים לסכך מגזרה דרבנן, שמן הדין אין לחוש אלא שיש מן הפוסקים שמחמירים בזה (ע' משנ"ב סוסי" תרל; מנחת שלמה סוסי" כב).

ג. אם הסכך עצמו אינו עומד על דבר הפסול אלא על דבר אחר שהוא עומד על הפסול; לדעת המגן-אברהם ועוד פוסקים מותר (וכן נקטו רוב הפוסקים להלכה. ע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב סה; מנחת שלמה תנינא נה; אור לציון ח"א מא; שבט הלוי ח"ז ס, ב). ואילו החזו"ן איש (קמג, ב) נקט שמעמיד דמעמיד דינו כמעמיד. וכן מובא בשם הגר"ח הלוי.

דף כב

לט. מה דינן של הסוכות דלהלן?

- א. המדולדלת, שאין בה הרבה סכך וחמתה מרובה.
- ב. המבולבלת, קנה עולה וקנה יורד.
- ג. המעובה כמין בית.

א. סוכה המדולדלת, אם צלתה מרובה מחמתה – כשרה. חמתה מרובה מצלתה – פסולה. חמתה וצלתה שוים; לפרש"י (וכ"ד הר"י הר"ח הרמב"ם הראב"ד הרמב"ן הר"ד הר"ן והרא"ש), אם שוים מלמעלה – פסולה. ואם מלמטה – כשרה, שלמטה מראה החמה מתרחב, הלכך אם הם שוים בידוע שהסכך רחב מן האויר.

ורבנו תם סובר שבשוים למעלה כשר, להלכה שאנו נוקטים (כרב פפא עירובין טו) פרוץ כעומד מותר. [ומדברי בעל העיטור משמע שאפילו לדעת האוסר בפרוץ כעומד – כאן מותר, שלדעתו אם שוים למעלה, הרי למטה הצל מרובה מהחמה]. ואולם אם כשמסתכל על הסכך מלמטה נראה לו שהסכך והאויר שוים – פסול, כי האויר הפתוח נראה מלמטה קטן ממה שהוא באמת.

א. להלכה יש לחוש לדעת רש"י ורוב הפוסקים שאין כשר אלא בשצלתה מרובה מחמתה למטה. ואולם סוכה שלמעלה צלתה מרובה מחמתה אפילו במשהו – כשרה, ואין לחוש שמא למטה חמתה מרובה מצלתה, ואף אם נראה לעינין שלמטה חמתה מרובה כשר [כי אולי נראה כך משום שהקנים אינם ישרים, וכדין קנה עולה קנה יורד שכשר אפילו חמתה מרובה] (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א קפב. ואולם אם לפי האמת חמתה מרובה למטה, הגם שלמעלה הסכך הוא הרוב – פסולה לפרש"י. כן משמע בתורי"ד).

עוד בשיטת הראשונים באריכות, ע' אגרות משה או"ח ח"א קעה; שבט הלוי ח"א קע.

ב. משמע בתוס' שסכך מבולבל שאינו עומד בקו ישר, והחמה נכנסת מצדי הסכך לסוכה, אין זו 'חמתה מרובה מצלתה'. ומרש"י משמע לכאורה שגם זה בכלל 'חמתה מרובה' (ע"ע בשפת אמת).

ב. סוכה המבולבלת, קנה עולה וקנה יורד – כשרה. כן פירש שמואל למתניתין (ואפשר שאף רב אינו חולק עמו לדינא. עפ"י ראשונים). ודוקא שאין בין זה לזה שלשה טפחים, אבל יש ביניהם שלשה טפחים – פסולה. כן אמר אביי. ורבה אמר: אפילו יש ביניהם ג' טפחים, אם יש בקנה העולה רוחב טפה – כשרה, שרואים את הקנה העליון כאילו הוא מושפל ומושלך עם התחתון, אבל בפחות מטפה, אין שם 'אהל' עליו להחשיבו ולומר בו 'חבוט'.

הלכה כרבה (רמב"ם ה, כא; ר"ה; או"ח תרלא, ה).

לדעת הר"ן והריטב"א צריך שיהא רוחב טפה ברווחים שבין הקנים התחתונות, ואם לא כן – אין אומרים 'חבוט'. ויש חולקים (ע' בשפת אמת שמרש"י ותוס', וכן מפשטות לשון הגמרא משמע שאין צריך טפה ברווח שלמטה. וכ"כ הערוך בדעת רש"י. וע"ע במאירי).

ואם יש ברווחים טפה, אפילו הקנה העליון יותר מטפה – כשר (עפ"י רא"ה וריטב"א. וכן צדד הגרעק"א לדייק מדברי הרמ"א תרלא, ה). ויש אומרים שלעולם הרווחים שלמטה לא יהיו צרים מרוחב הקנים שלמעלה (עפ"י רמב"ם ושו"ע, כמש"כ בכסף משנה ועוד; פסקי הרי"ד). ואפשר עוד שאין להכשיר אם הריוח התחתון עודף על הקנים העליונות, אלא צריך שיהא מכוון בצמצום אליהן (עפ"י כסף משנה סוכה ה, כא בדעת הרמב"ם. והלח"מ חולק. וע"ש בחושי הגר"ח הלוי).

ג. המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה – כשרה. אין כוכבי חמה (= זהרורים) נראים מתוכה – בית שמאי פוסלים ובית הלל מכשירים.

א. לכתחילה צריך שיהיו כוכבי חמה נראים מתוכה (ר"ן וריטב"א עפ"י הירושלמי; תור"פ). ויש מצריכים לכתחילה שיהיו נראים כוכבי לילה. ונראה שהכוונה לומר שיוכל אדם לראותן אם ישם עין במקומות הנקובים, אבל אין צריך שייראו מעצמן תוך הסוכה (שפת אמת).

ב. יש פוסקים שאם מעובה עד כדי שהגשמים אינם חודרים לתוכה – פסולה (ב"ח ולבוש תרלה עפ"י רבנו תם). ויש אומרים שאין הלכה כן אלא בסוכת גנב"ך שעיוביה מוכיח עליה שלשם דירה נעשתה לכך פסולה, אבל סוכה שעשאה לחג, אפילו מעובה מאד כשרה (ע' טור ושו"פ תרלא). וכתבו אחרונים: בדיעבד כשאי אפשר ליטול קצת מהסכך, יש לסמוך על המכשירים ולישב בה, ואף לברך 'לישב בסוכה' (ע' משנ"ב תרלא סק"ו; שבט הלוי ח"ו ס). ואם הסכך ארעי [ואף נראים כוכבים ממנו] והוא עשוי מנסרים הכשרים לסיכוך באופן המונע טפטוף הגשמים פנימה – כשר לכתחילה (כן הורה הגרש"א – ע' הליכות שלמה ח, ובהערות). ויש שחככו בדבר.

מ. א. קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה, וטומאה תחת אחת מהן, מהו?
ב. באלו אופנים אומרים 'חבוט רמי' ובאלו אין אומרים?

א. קורות הבית שאין עליהן נסרים ומעזיבה, וקורות העלייה מכוונות כנגדן; אם יש בהן רוחב טפה, טומאה תחת אחת מהן – תחתיה טמא. שאר כל הבית, וכן על גבה – טהור, שאהל טפה מביא את הטומאה תחתיו וחוצץ בפני הטומאה. וכן אם הטומאה תחת קורת העלייה – תחת אותה קורה בלבד טמא וכל השאר טהור. אין בקורה טפה – טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, וכל שכנגד הטומאה טמא וכל השאר טהור (רש"י ותוס', עפ"י התוספתא).

היו קורות העלייה כנגד הרווחים שבין קורות הבית; אם היו רחבות טפה, טומאה תחת קורה שבבית – כל

אשר בבית טמא, הואיל ורחבות הן רואים אותן כאילו יורדות וממלאות החללים שלמטה ונמצא הבית כולו מקורה. טומאה על גביהן – כנגדה עד לרקיע טמא. לא היו העליונות רחבות טפה – אין אומרים 'חבוט רמי' (= השפל והשלך, הורידים והשוים עם התחתונות) ולכן אין טמא אלא מה שמתחת לאותה קורה [אם היא רחבה טפח] או כנגד הטומאה [אם אין הקורה רחבה טפח].

א. הוא הדין כאשר הטומאה מונחת תחת הרווח שבין הקורות התחתונות, אם יש טפח באותו רווח – כל הבית טמא שהרי הקורות העליונות שרחבן טפח מושפלות ומושלכות וכל הבית נידון כאהל אחד (עפ"י 'משנה אחרונה' אהלות יב,ה).

ב. אין חילוק בין הכלים שמתחת לתחתונות לכלים שבין התחתונות לעליונות – הכל טמא, שכשם שאנו רואים את העליונות יורדות למטה, כך רואים את התחתונות עולות וסותמות למעלה, ולכן שנינו 'תחת כולן טמא' (תפארת ישראל שם. וע' גם בפי"מ לרמב"ם ורע"ב שאומרים 'חבוט' גם מלמטה למעלה, כענין גוד אסיק).

ומסתבר לכאורה שה"ה כשהטומאה מונחת בעלייה תחת העליונות – כל הבית טמא (וע"ע ערוך לנר וקהלות יעקב טז). ואולם אם מונחת על אחת הקורות התחתונות – הבית טהור כאילו היא על גג הבית, כמוש"כ הראב"ד הל' טומאת מת טז,ו.

ב. כמבואר לעיל, אין אומרים 'חבוט רמי' אלא בדבר שרחבו טפח, שהוא בגדר 'אהל', אבל פחות מכן אינו חשוב להורידו. כן לענין סוכה וכן לענין טומאה וכן לענין קורת המבוי. [ולאביי, משמע שאין אומרים כלל 'חבוט רמי' בסכך].

א. כאמור, נחלקו הראשונים כשאין באויר שלמטה רוחב טפח, או אף כשיש טפח אבל אינו רחב כמו הקורה שלמעלה, האם אומרים 'חבוט' באופנים אלו, אם לאו. ואולם אם הרווח שלמטה גדול מהקורה שלמעלה, לדברי הכל אין הבית כולו טמא, שהרי גם אם מורידים העליונות אין כאן אהל אחד אלא ע"י דין 'לבוד' ואין אומרים 'לבוד' בטומאה כנוצר לעיל (עפ"י פחד יצחק 'טומאת אהל').

ב. יש אומרים שלענין טומאת אהל, כדי לומר 'חבוט' אין די בכך שהעליונות רחבות טפח אלא גם הקורות התחתונות צריכות להיות טפח, שרק אז יכולים לצרף שתי ה'אהלים' להיות אחד (עפ"י מרכבת המשנה הל' טומאת מת טז,ו; חדושי הגר"ח הלוי סוכה ה,כא). ויש חולקים (ע' קהלות יעקב טז,ב).

ג. אף כי פשט הגמרא הסוגיא מורה שגם במבוי אין אומרים 'חבוט רמי' בפחות מרוחב טפח, בדעת הרמב"ם נראה שנקט להלכה שאומרים, שאין אנו צריכים שם לדין 'אהל' אלא להיכר קורה (ע' מ"מ וכס"מ שבת יז,כה; אור שמח שם. ויש שפירשו דברי הרמב"ם באופן אחר – ע' מרכבת המשנה). ואין כן דעת כמה ראשונים (ערי"ף וש"ר עירובין ט).

דפים כב – כג

מא. מה דין הסוכות דלהלן:

- א. סוכה שבראש העגלה או בראש הספינה.
- ב. סוכה שבראש האילן או על גבי בהמה.